

Almási-Szabó Lili

Igazságok és hazugságok egy meggyilkolt transzvesztita animitájáról

A San Camilo negyed

A Santiago központjában lévő egyik legismertebb piros lámpás negyed kellős közepébe költöztem. A környék lakói nagyon változatos helyekről érkeztek ide, ám közös bennük, hogy mind legfeljebb az alsóbb középosztályhoz tartoznak. Az itt élő chileiek általában karrierjüket megkezdő fiatalok, akik olcsó lakást kerestek, vagy olyan középkorúak, akik a szolgáltató szektorban dolgoznak alacsonyabb fizetésért (pl. bolti eladó, varrónő, hentes, utcaseprő, takarító, szakácssegéd, sofőr, tanár, stb.). A külföldiek legtöbben gazdasági bevándorlók, akik a jobb jövő reményében érkeztek. Számos kolumbiai fodrász, kiskereskedő, ételfutár és biztonsági őr él itt és keresi kenyerét. Ismerek még egy iráni kiskereskedő családot is, valamint étteremben dolgozó indiaiakat és perui gyümölcsöst. A barrio San Camilot gyakran említik a hasonlóan hírhedt San Antonio, Madrid y és Esperanza negyedek mellett (Sturiza 2011). Már kezdtem hozzászokni a Parque Bustamantéhoz közeli emeleti lakáshoz, de még mindig nem sejtettem, hogy a nappal békésnek tűnő negyed éjszaka teljesen más arcot ölt.

Legelső benyomásom az volt, a közeli utcák mind csendesek, eltekintve az Av. Portugal és az Av. Vicuña Mackenna beszűrődő zajától. Az itteni lakásokban szerény emberek laknak. Az albérlet, amelyet én bérek is az olcsóbbak közül való. Az utcai árusok kedvesek és minden szükséges megtalálható a közértben. Azonnal szembetűnt, hogy a General Jofre és a Fray Camilo Henríquez utca kereszteződésénél található egy Ámbar nevű animita¹ is. Antropológusként éppen ezzel a témával foglalkozom, így még a Sorsnak is hálát adtam, amiért csak egy háztömbnyire lakom tőle. „Éppen ideális” – gondoltam. El is kezdtem utána járni.

¹ Az animita a nép kegyelme által épül a „rossz halál” helyszínén. Rossz halálnak a váratlan, tragikus, kegyetlen, nem természetes haláleseteket nevezik, többségben baleseteket, gyilkosságokat. Az animita egy népi kenotáfion, azaz népi díszsíremlék (eredeti nyelven cenotafio popular) amely az elhunyt lelkéről emlékezik meg, míg a test más helyen pihen. Ahol az egyén befejezi földi létének napjait, ott a valódiak hú másolataként kis méretben épül egy ház, templom, kápolna vagy katakombá. Az animiták a Latin-Amerika szerte gyakorolt halottkultusz chilei megfelelői.

Egy-két hónap telt el beköltözésem óta. Reggelente ahányszor csak kilépek a lakóépület ajtaján, kellemetlen szemét- és emberi ürülékszag facsarja az orrom. Emellett gyakran megakad a tekintetem egy-egy eldobált alsónadrágon, óvszeren és alkoholos üvegen. A parkot megpillantva azonban a fák látványa az efféle furcsaságokat részben elfeledteti velem. Frissen vágott gyümölcsöt áruló perui és haiti-i bevándorlók kiskocsijából édes illatot visz a szél. Ez azonban estére elszáll.

Útban hazafelé munkahelyemről átbiciklizem a parkon sötétedéskor. A kínálaton lévő gyümölcsök helyét ekkorra marihuánás sütemények veszik át. A pletyka szerint a pörkölt mogyorós kiskocsi árusa azért érkezik ilyenkor, mert marihuánát és/vagy kokaint árul. A finomság illata csak elfedi valódi megélhetési forrásának aromáját. Már látni a futni és a gördeszkázni járó fiatalokat is. Elég azonban még egy órát várni, és a hangulat még jobban átrendeződik. A közeli vegyes üzletek állandóan nyitva álló ajtaja elé este 9 óra után vastag rács kerül, amely kicsi ablakán keresztül az eladók még hajnalig kiszolgálják alkoholt vásárló vendégeiket. Hamarosan megérkeznek a környéken prostitúcióból élő férfiak és nők is. Közöttük dolgozott éveken át Ámbar is. Emlékét ma az utcasarkon álló animita őrzi.

Ámbar csodákat tesz?

Egyik délután beköszöntem az autószerelő műhelybe, amelynek falánál a halott Ámbar lelkének felajánlott tárgyak sorakoznak. A megkéselt csinos női alak sárguló fotója mellé napernyőt tűztek, körülötte falra firkált üzenetek olvashatók. Az elégett gyertyák viaszcseppjei az utca betonjába égtek a tűző napon, melybe felajánlasként elszívott cigaretták csikkjeit ragasztottak. Szembetűnt, hogy a felajánlások közt nem csak a szokásos képeket, keresztek, gyertyákat, művirágokat és játéktárgyakat, de ezek mellett mindig látok ott divatmagazinokat, pletykalapokat, női ruhadarabokat és alsóneműt, hajdíszeket, műanyag koronát, óvszert, sörösüveget, álarcot, nyakláncokat, fülbevalókat, parfümöt, rúzsot, púdert és szemfestéket is (*Kép 1-5*). Kíváncsi voltam, vajon a műhely dolgozói mit mesélnek az animita történetéről.

Don Luis és Don Daniel - a két autószerelő - nagyon kedves volt velem. Azonnal elkezdtek mesélni. Bár Don Daniel első benyomásra úgy tűnt, hogy a háta közepére sem kívánja ezt a kérdezősködést. „*Mit szeretnél tudni?*” –kérdezte félvállról. Mondtam, hogy

szeretném megismerni az animita történetét, és bármi érdekel vele kapcsolatban. Don Luis közelebb jött, és kikísért az animita elé. Elmesélte, hogy ezt a személyt megkéselték. A női neve Ámbar. Ő egy transzvesztita volt, aki itt dolgozott a General Jofre és a Fray Camilo Henríquez utca kereszteződésénél. A két férfi elmondása szerint a környéken Ámbart nagyon szerették. De pár évvel ezelőtt (2008-ban) valaki megkéselte, mert „nem tűrte a transzvesztitákat”. Sok barátja volt, akik a mai napig látogatják a lélekipihenőt. Hiszen ráadásul csodatévő is – mondták ketten párhuzamosan. „Azt mondják, csodatévő!” Visszakérdeztem: „Valóban? Önök már tapasztalták a csodákat?” Egymásra néztek, és elkezdtek hevesen tiltakozni. „Neeeeem, hát én nem adok felajánlásokat” –mondta Don Luis². „Ó, dehogya is, ezt csak úgy hallottuk”- tiltakozott Don Daniel is. Én nem nagyon akartam elhinni, hogy ezek a férfiak nem hisznek az animita csodáiban, hiszen mindketten mondták: őket Ámbar halála nagyon megviselte. Ha közvetlenül ismerték, vajon miért ne hihetnének a csodáiban? Jól tettem, hogy az efféle állításukat nem hittem el elsőre. (Terepnapló 2016)

A beszélgetésből kiderült, Ámbar lélekipihenőjét sok közelben lakó idős hölgy látogatja. De Don Daniel hozzáfűzte, sajnos nem csak jó szándékú emberek jönnek hozzá. Ha ugyan is összegyűlik az adományok között egy kisebb kupac pénzecske, akkor esténként az erre kukucskáló nénik azt észreveszik, és elviszik. Ez az említés Don Luist is mélyen érintette, azonnal keresztet is vetett Ámbar fotójára pillantva. „...hogya Ambarito bocsássa ezt meg nekik!” Don Daniel azonnal hozzátette: „visszakapják, mind visszakapják”. (Terepnapló 2016)

Megpillantottam néhány cigarettacsikket a három kisautó mellett. Éppen három csikk volt ott. Odaragadtak (vagy odaragasztották őket) az oltárra egy pár csepp gyertyaviaszba. „És a csikkek?” –kérdeztem a műhely dolgozóitól. A férfiak válaszából megtudtam, hogy ezeket a cigarettákat Ámbar szívta el, azaz neki hozták adományként. Már korábban hallottam a temetőben erről a szokásról, így nem lepődtem meg. Don Daniel mondta, hogy Ámbarnak szoktak hozni cigarettát. Egy közös dohányzás alkalmával a lélek hosszasan el tud beszélgetni a fohászoló személlyel. Ez előnyös,

² A segítséget kérők szokás szerint valamilyen felajánlást visznek az animitához – például egy kisebb tárgyat, virágot, gyertyát stb. – amelyért cserébe a lélek teljesítheti a személy kívánságát. Ezeket a teljesült kívánságokat a társadalom csodaként értelmezi. A csodatévő lelkeket a közösség idővel akár már szentként is tisztelheti. Az ilyen lelkeket *santitok*knak, azaz szentecskéknak is nevezik. Az animitát általában az elhunyt legközelebbi hozzátartozói és barátai építik, akiket a legnagyobb fájdalom érte a veszteséggel. A gyász idejének előrehaladtával ők hoznak újra és újra ajándékokat, ők tartják rendben a szent helyet. Ezért cserébe a lélek hálából segít rajtuk, teljesíti kívánságaikat.

ha valaki „biztosra szeretne menni” a kérés teljesítésének ügyében. Don Daniel nevetve megjegyezte: *„Hát valószínű marihuánával még sokkal erőteljesebben kérhetünk akármit is tőle. Persze akkor nem hagynál neki ott egy egész szálát. (Nagyot nevet.) Csinálsz egyet magadnak, aztán végül úgy is te fogod elszívni helyette. De akkor is szép gesztus.”*

Személyes következtetésem szerint a „biztos csodatétel” koncepciója egy ilyen ajándék ellenében a felajánlás értékével/árával lehet összefüggésben. A marihuána és az általános dohány esetében hasonlóan élvezeti cikkekről beszélünk, amelyek közt egyértelmű pénzbeli értékkülönbség van. A nagyobb értékű felajánlás ezek alapján *valóban* garantált eredményt hoz.

(...) Don Luis a beszélgetés közben egy pillanatra visszament a műhelybe letenni a kezében maradt rongyot. Don Daniel azonnal bizalmasabb hangnemre váltott, és megjegyezte: *„Jó, ... hát itt nem szoktam felajánlani neki (az animitának) semmit, de a házikónál igen!”*. A gyorsan hadart elmondásából kiderült, hogy Ámbarnak két animitája van: úgy következtettem, egyik a férfi, másik pedig a női életéhez köthető. Utóbbi itt a gyilkosság színhelyén, előbbi pedig az eredeti háza mellett. További információközlőkkel folytatott későbbi beszélgetések során ez a gondolatom beigazolódni látszott. *„Ott (a házánál) van egy casita³, olyan templomocska féle. Én oda szoktam vinni neki egy virágot vagy gyertyát. De csak nagyon ritkán. Tényleg. Egyébként csak elmegyek mellette. De oda viszek egy-két apróságot, ha a segítségére van szükségem. Hát ő (az elhunyt) egy tiszta lelkű, jó szándékú ember volt.”* A következő kijelentésnél már majdnem suttogott: *„Olyanról is tudok, aki szerelmes volt belé...”* Alig érthetően motyogott: *„Ezt nem volt nehéz, hiszen gyönyörű volt! Tudod... ha mindig itt van, találkozom vele, megismerem, és szerelmes leszek bele. Nekem van feleségem. De attól még engem nagyon mélyen érintett Ámbar halála. Nagyon... nagyon rosszul voltam...”* Ekkor váratlanul visszatért Don Luis és a beszélgetés ismét általánosabbá vált. (Terepnapló 2016)

Ezen a ponton tehát fény derült arra, bizony csak első kérdésre tagadta a férfi, hogy hinne Ámbar csodáiban. Ezek szerint nem csalt a megérzésem. Amint kollégája eltávolodott, már meg is tudhattam: Ámbarnak két animitája van, s ő a másikat látogatja, ahová még ajándékot is visz neki. Íme, néhány fejtörést okozó kérdés: Hogyan értelmezzem, ha interjúalanyom szándékosan *eltitkol* egy fontos részletet kutatói

³ Casita = házikó. A *casita* egy kicsi ház alakú építményt jelöl, amely a néphit szerinti funkciója szerint az elhunyt lelkének ad nyugvóhelyet.

személyem, vagy társa előtt? Mit gondoljak egy – az előbbihez hasonló – „elkottyantás” esetén?

Szerintem egy bizonyos személlyel folytatott beszélgetésnek különböző értelme van egyénileg és társaságban, azaz a privát és a publikus szférában. Az érintett közösséggel együtt beszélgetve megismerhetem az általánosan elfogadott „igazságot”, azaz a publikus szféra tényeit. Egy négy szemközti, bizalmas beszélgetés során viszont nem nyilvános, azaz személyes információra is fény derülhet. Jelenlegi esetben – a publikus információk szerint – a munkatársak nem adományoznak semmit az elhunyt lelkének. Hiszen „*azt csak a hívők teszik, és még ők is csak titokban*”. Ez viszont nem zárja ki, hogy ők is higgyenek a lélek csodatételeiben – nem nyilvánosan. Amint kettesben maradtam az egyik ott dolgozó férfival, a beszélgetésben már rá is tért saját személyes kapcsolatára az említett prostituálttal és animitájával. Munkatársa ismét megjelent, így a beszélő elhallgatott. A személyes szféra hirtelen publikussá vált. Egy ilyen érzékeny témájú kutatás során jobbnak látom a két szféra információit külön választani, s azt később összevetni elemzés céljából.

A szociológia tudománya elkülöníti a publikus és a bizalmas szférát. A két szféra véleményem szerint a hozott példában érintkezik, illetve ütközik is egymással.

Ámbar halálának körülményei

Az autószerelőkkel folytatott beszélgetés közben áttértünk Ámbar tragikus halálának körülményeire. Ahhoz ugyanis, hogy megértsem az animita kialakulásának okát, meg kell ismernem az Ámbar halálát taglaló történeteket is. A műhely dolgozóival elméltünk a szélsőséges filozófiákat valló rasszista közösségekről, amelynek tagjai gyakran fejezik ki agresszívan mások iránti gyűlöletüket. A két férfi elmondása alapján Ámbart ugyanis egy ilyen indokból gyilkolták meg: „*Felháborító, hogy ezt a tisztességes embert valaki megkéselte, hiszen a környékelieknek oka nem lehetett rá. Ők sosem balhézta*” – mondta Don Daniel az utcabeli transzvesztitákra utalva. „*Bezzeg a többi (a fő utcán dolgozók), azok mind mocskosan beszélnek. De Ámbar nem olyan volt. A rendőrök általában nem szeretik az ilyen embereket. Ezért az is lehet, hogy valamelyik szarházi zсарu benne volt. Elvégre nekik van stukkerük. Ámbart megkéselték, de utána rá is löttek. Ki más lehetett? Ez felháborító! Azok bezzeg nem ülnek börtönben!*” (Terepnapló 2016) A

két férfi elmondásából következtethetünk arra, hogy az animita kialakulásának oka Ámbar nem-megérdemelt, és egyben agresszív halála, ami ráadásul fiatalon érte őt.

Rövid kutatás után megtudtam, hogy a környéken prostitúcióból élők száma az 1990-es évekre elérte a százat, amellyel a „piac” telítődött. Az itt dolgozók egy része új helyen próbált szerencsét. Ekkor épült a közelben néhány új lakóház, amelyekből több feljelentés is érkezett az éjszakai dolgozók ellen. A kormány biztonsági figyelőbódékat helyezett ki a negyedben, amellyel „a bulinak vége lett”. A kormány segélyprogramot is indított a korábban prostitúcióból élők számára. Fodrász- és varrótanfolyamokon próbálták átképezni az érintett nőket és transzvesztitákat, hogy új munkát találhassanak. Előéletük miatt azonban elutasításba ütköztek, így hónapokon belül újraindult a környék korábban virágzó iparága. A *La Tercera* napi hírújság szerint ma a negyedben dolgozók 80%-a transzszexuális, 20%-a pedig nő. (Sturiza 2011)

Elképzeltető, hogy Ámbar is a 2000-es években uralkodó területi viszály⁴ egy ártatlan áldozata? Rátaláltam egy másik cikkre a helyi *La Nación* című hírlapban, amelyben részletesen közölték az Ámbar számára végzetes este „valódi” eseményeit. Ez alapján úgy láttam, pontosabban körvonalazódik majd az animita megépítésének indoka is.

„15 év börtönbüntetésre ítélték két prostitúcióból élő transzvesztitát egy Ámbar nevű <<kollégájuk>> meggyilkolása miatt. A bíróság szerint a két transzszexuális mellett egy harmadik társuk is közrejátszott a bűncselekmény elkövetésében, így őt 10 év szabadságvesztésre ítélte. (...) Az áldozatot megkéselték, megütötték és rugdosták, majd eltörtek a fején egy üveget. Ennek darabjaival megvágták. Sérülései miatt az áldozat az utcán elvérzett. (...)” (Cortés, 2011) A hírközlésben a gyilkosság okaként a transzvesztiták érintett csoportjában kibontakozó belső feszültséget nevezik meg, amely egy adott terület „birtoklása” miatt alakult ki. De vajon a hivatalos hírekben közölt történések *igazak*? Furcsa, mert a cikk információi, szóhasználata és stílusa azt sugallja, Ámbar halála életformájának volt köszönhető, hiszen konfliktusba keveredett másokkal, „ahogyan az szokott történni”. A cikk ekképp összegez: „A gyilkosság 2008 júliusában történt, amikor Jonathan Pozo, azaz <<Yenny>> és Francisco Gaete, azaz <<Malva>> megölték az <<Ámbar>> néven ismert transzvesztitát. A támadás indítéka a földi bűnök

⁴ Az idézett újságcikk írója területi viszályként utal arra a prostituáltak közötti feszültségre, amely kialakul, ha a birtokolt, stabilitást nyújtó „saját hely” veszélybe kerül, mert azt más is használni szeretné, hogy ott kínálhassa a szolgáltatást. Ámbar esetében a Fray Camilo Henríquez és a General Jofre utca kereszteződéséről beszélünk.

területének⁵, a General Jofre és Curico utca környékének megszerzése volt, ahová erős érzelmek által felkorbácsolt mohó santiagoiak⁶ érkeznek éjjeli lények⁷ kíséretében. Ahogyan az a transzvesztiták által elkövetett bűntények esetében szokott történni⁸, az Ámbar ellen elkövetet erőszak rendkívül brutális volt. (...) A területi ügyész, Lorena Barudi jelentette: a transzvesztiták vad viselkedése szándékosan és embertelenül növelte az áldozat fájdalmát, megakadályozva, hogy bárhogyan is védekezni tudjon.” (Cortés 2011)

Számomra nem meglepő, hogy az interneten megjelenő cikkekre több hozzászólás is érkezett. Az idézett újságcikk soraiban felfigyeltem az újságírói túlzásokra, az elfogult szóhasználatra, amely az olvasóra - mind a környékről, a kuncaftokról és az üzlet jellegéről negatív benyomással lehet. Az érintettek a megjelent cikk alatti hozzászólásokban egyértelműen *hazugságnak* nevezik az leírt történetet. Sőt, a kommentálók még az *igazságra* is fényt derítenek, de csak miután őt erős szavakkal bántják válaszul. Szóhasználata és tapintatlansága miatt őt egyikük a „tanult emberek szégyenének” nevezi.

M.L.P leírása szerint Ámbar *valódi* gyilkosa egy Sacha becenevű 40 éves chilei transzvesztita, aki *hazugságaival* rábeszélte a többieket a gyilkosságra. Ámbar megütötte Sachát, mert az „összeszűrte a leveit” Cassandra (egy szintén a csoportban dolgozó női prostituált) férjével. Cassandra és Ámbar nagyon jó barátok voltak, így a tettekre válaszul Ámbar megverette Sachát. Sacha ezért mindenféle *kitalált történetet* kezdett róla terjeszteni, amellyel a többiek haragját váltotta ki. A környéken dolgozók így összefogtak Ámbar ellen, és meggyilkolták őt *igazságtalanul*. M.L.P. részletes leírása a *valódi* bűnös telefonszámával, lakcímével, „munkahelyének” és „munkaidejének” pontos megjelölésével, barátainak nevével támasztja alá információit. A bűnöst emellett több más bűncselekménnyel is vádolja, többek közt társai és kuncaftjai elkábításával és meglopásával. Az M.L.P által leírtakat még három hozzászóló *igaznak* találta. Köztük R.F.F. egy hozzászólásban kifejezte egyetértését, majd azt is hozzátette: a La Nación

⁵ A” *földi bűnök területe*” újságírói kép, amely a transzvesztiták által éjjelente használt utcák együttesére utal.

⁶ Az „*erős érzelmek által felkorbácsolt mohó santiagoiak*” kifejezés szintén újságírói kép, amely a transzvesztiták által kínált szolgáltatást igénybevevő kuncaftokra utal.

⁷ Az „*éjjeli lények*” kifejezés szintén újságírói kép, amellyel az író a szolgáltatást kínáló transzvesztitákra utal.

⁸ „*Ahogyan az a transzvesztiták által elkövetett bűntények esetében szokott történni*”: szintén újságírói elfogultság.

cikke nagyon lenézően ír az érintett közösségről, ezért *nem számít hitelesnek*. A kommentárok véleménye szerint tehát Ámbar ártatlanul halt meg. Az ártatlanság valóban a „rossz halál” egyik fontos eleme. A lélek pihenőhelye is csak „rossz halál” esetében épül meg, amit követően a benne lévő lélek alkalmanként „csodákat” tehet.

Egy kívülálló személynek elmeséltem a három különböző nézőpont lényegét: az autószerelők-, a hivatalos hírek-, és a környéken dolgozók *igazságát*. Kíváncsi voltam, mi a véleménye egy errefelé lakó fiatalnak, N.R.-nek, a történetekről. *„Egy fikarcnyit sem érdekel ki ölt meg kicsodát. A transzvesztitákat mindig is negatívan ítélték meg az emberek. Nem kellene, hogy meglepődj azon, hogy másokat egy ilyen ügy nem érdekel. Sajnálattal mondom ezt, de Santiagóban normális, hogy vannak ilyen negyedek, ahová transzvesztiták járnak esténként. Egy ilyen utcában nem kell meglepődni azon, ha efféle bűncselekmények történnek. Valószínű animitát is azért csináltak neki, mert jó fej volt, biztos szerették. Nem tudom, milyen érzelmeket táplálhat valaki egy transzvesztita prostituált iránt, sosem álltam kapcsolatban ilyen emberrel. De lehet, hogy egész mély érzelmekről volt szó a háttérben. De az is lehet, hogy a szexben volt jó, és ezért emlékeznek meg így róla. Nem tudhatom. (...) Egyébként ebben az alacsony társadalmi rétegben élők gyakran szeretik a transzvesztitákat, mert meg nem értett egyénekként látják őket.”* A megkérdezett helybéli N. R. tehát az animita megépítésének indokaként az elhunyt jóságára, pozitív tulajdonságaira asszociált a hírek, a környék és a szent hely ismeretével. Emellett egy bizonyos társadalmi osztályban és negyedben tipikusnak tartja a lélekpihenők kialakítását és tiszteletét. Ugyanakkor Ámbar szeretetére is gondolt párhuzamos indokként. Talán a kívülállónak lehet igaza abban, hogy társadalmi réteghez is köthető egy animita kialakulása? Ámbar pedig „csak egy eset” a rengeteg hasonló gyilkosság közül?

Kell tudnunk az igazságot?

Az *igazság* fogalmát egy fajta egyéni bírálathoz tartom. De az antropológus nem az általános értelemben vett igazságot keresi, hanem a kutatott közösség és a résztvevő egyének által követendő normarendszer milyenségét. Ezt a rendszert az egyének hasonlóan vagy épp eltérően ítélik meg bizonyos szempontok szerint épp ezért az

„igazság” fogalma is eltérően értelmeződik. A fentiekben végigkövethettünk négy nézőpontot. Az ötödik nézőpont pedig az én „antropológus fejemben” jelenik meg.

Az antropológus kutató *igazsága* szerint itt egy népi hitrendszerrel beszélünk, amely egyfajta spirituális és egyben gazdasági kapcsolatot feltételez az élők és a földön maradt halott emberek lelkei között. Egy adott gyilkosság jelentősége eltölpül ezer más gyilkosság mellett, amikor antropológiai nézőpontból vizsgálom az animiták építésének szokását. Helyette a fókuszpont a halott-tisztelet ezen formájára, és a „rossz halált” követő gyászszertartásra kerül. A néphagyomány szerint akkor épül ilyen kegyhely, amikor az adott személy igazságtalanul, kegyetlen körülmények között vagy túl fiatalon halt meg. A személy halála után a közösség oldaláról megkezdődik egyfajta „önbüntető” mechanizmus, hiszen egy ártatlan lélek a társadalom hibájából halt meg, Isten akaratán kívül, idő előtt. A váratlanul elhunyt ember lelke a hit szerint a baleset/gyilkosság helyszínén a földhöz ragad. Hiszen helye még az *Égben* nem volt előkészítve. Így a helyi földiek életére hatással lehet, segítheti vagy büntetheti őket. A környékbeliek és a hozzátartozók különböző felajánlásokat adnak a köztük járó léleknek. Az ajándékozás indoka lehet a szellem büntetésétől való félelem, egyszerű szeretet kinyilvánítása. Sőt, lehet az adomány egy kért csodatételért való „előre megfizetett ár” is, vagy egy már teljesített *csodáért* való köszönet. (Oreste 1993)

A chilei antropológus Ojeda a halál körülményét meghatározónak tartja az animiták kialakulásának szempontjából. A halál milyensége és az elhunyt kapcsolata a szeretteivel ugyanis hatással lesznek annak kidolgozottságára, látogatottságára, ajándékaira és a lélekhez intézett kéréseire. (Ojeda 2013)

Eddig tehát két fontos kérdésről írtam: Miért alakult ki Ámbar animitája és, hogy milyen körülmények közt halt meg. A harmadik fontos, eddig még kevésbé taglalt kérdés, miért nevezi a két autószerelő és az Urbatorium⁹ archívuma is Ámbar animitáját csodatévőnek.

Egy chilei interjúalanyom elmondása alapján például az *igazság* az, hogy a szóban forgó kegyhely „csodatévő”, ugyanis ajándékért cserébe bármilyen kérést teljesít. Egy temetőőr szerint az *igazság* az, hogy az emberek hite tesz egy animitát csodatévővé, nem

⁹ Az Urbatorium egy chilei, vallási témájú nemzeti internetes oldal, amely gyűjteményében az ország legtöbb animitájáról információ található. Olvasható az elhunyt neve, az animita pontos GPS koordinátája, címe, osztályozása, kérések melyeket a lélek teljesít, ideális ajándékok a lélek számára, a halál körülményeinek jellemzése és időpontja, legendák és egyéb kapcsolódó cikkek.

pedig a földön ragadt emberi lelkek jótételei miatt válik azzá. Egy járókelő szerint az *igazság* az, hogy akik kapcsoltságba kerülnek az animitákkal és nem visznek neki elég ajándékot, azokat a lélek meg is büntetheti. N. R. szkeptikusan áll a kérdéshez: véleménye szerint az animiták nem csodatévők, az emberek csak azért hisznek ebben, mert magára a hitre van szükségük.

Az antropológus kutató munkája az, hogy jellemezze a közösség által feltételezett igazságot. Emellett, hogy figyelembe vegye az egyéni igazságokat is. Az antropológus megpróbálja mindezt kívülállóként és egyben jelenlévőként is vizsgálni. Továbbá a kutató a közösséget bíráló kívülállók véleményét is meghallgatja, figyelembe veszi. Sőt, eközben saját gondolatait is érzelemmentesen, elfogulatlanul mérlegeli. Mindezt összevetve bizony nehéz feladatnak tűnhet egy antropológiai terepkutatás.

Ajándékok felajánlása mély hitről és egyben szeretetről is tanúskodik. Ezért számomra érthető, miért nem szerette volna egyik autószerelő sem, ha a műhelyben kiderül, valójában ők is szoktak Ámbarnak gyertyát gyújtani. Nem akarták, hogy társaik emiatt őket érzékenynek, érzelmileg sebezhetőnek, túlságosan hívőnek vagy babonásnak tartsák. Sőt, még egyikük házastársi hűtlensége is titokban kell, hogy maradjon. Amikor a két férfi először mesélte nekem, hogy őket nagy fájdalom érte, az ellentmondott a másik állításukkal, ami szerint nem hoznak neki ajándékokat. Az animitákat mindig azok az emberek építik, látogatják és tartják fenn, akiket a legnagyobb fájdalom érte. Ebben az esetben családtagok, barátok, barátnők, ismerősök, kliensek és munkatársak. Azt, hogy Ámbar „csodatévő” lenne a férfiak egyszer sem tagadták. Ha 1) erről tudomásuk van, és azt tényként is kezelik; 2) Ámbar halála fájdalommal érintette őket; 3) az animita közvetlen közelében töltik a heti ötször nyolc órás munkaidejüket, akkor első hangzásra nem indokolt, hogy miért ne kérhetnének ők is tőle néha egy-egy „csodát”. Tapasztalatom alapján a felsorolt három indokból egy is elég ahhoz az eshetőséghez, hogy egy egyén hittel forduljon egy animitához. Az esetből arra az egy magyarázatra tudtam következtetni, hogy amennyiben személyes kötődésük kiderülne a többiek előtt, negatívan befolyásolná érdekeiket.

A közösség és az egyén igazsága tiszteletet érdemel. Antropológusként egyértelmű számomra, semmiképpen sem kockáztathatom, hogy kutatói kíváncsiságom miatt olyan információk lássanak napvilágot, amelyek nem állnak az adatközlőim közösségi érdekeiben. Bizony a mítoszi homály nem csak a rég múlt

emlékeinek fakulására utalhat, hanem funkciója szerint az jelenlegi személyes érdekek védelmében kompromittáló információt is palástolhat.

Képek



Kép 1: Ámbar animitája az autószerelő műhely melletti falon, egy már nem használt ajtó nyílásában.



Kép 2: Az animita szentélyén egy söröskorsóba helyezett, nylonharisnyával átkötött virágokat látunk. Körülötte felajánlásoként adott játékautók, fésűk, óvszerek és



Kép 3: Ámbar megsárgult fényképe a szentély fölött látható, amit egy ajándékozott napernyő véd a nyári melegben.



Kép 4: Felajánlott játékok és cigaretta az oltáron



Kép 5: A felajánlott ékszerek között általában 10-15 pár fülbevalót, és 6-8 karkötőt is megszámoltam.

Felhasznált irodalom

1. Almási-Szabó, Lili. (2016): Terepnapló. Santiago de Chile
2. Chilenas, A. (2015. December 29). Animitas Chilenas, tradiciones, folklore y fe popular. Online: Animitas Chilenas: <http://animitaschilenas.blogspot.hu/>
3. Cortés, C. L. (2011. Szeptember 7). CONDANAN A TRAVESTIS QUE ASESINARON A UNA "COLEGA" EN DISPUTA DE TERRITORIO. La Nación, Online: <http://www.lanacion.cl/condenan-a-travestis-que-asesinaron-a-una-colega-en-disputa-de-territorio/noticias/2011-09-07/185030.html>.
4. Ojeda Ledesma, G. L. (2013). ANIMITAS: APROPIACIÓN URBANA DE UNA PRÁCTICA MORTUORIA CIUDADANA E INFORMAL. Distrito Federal, México, Asociación Nueva Antropología A.C.
5. Ojeda, L. P. (2012. Augusztus). Animitas. Una expresión informal y democrática de derecho a la ciudad. ARQ, núm 81, 78-85.
6. Oreste, P. (1993). L'Animita: hagiografía. Santiago, Pluma y Pincel.
7. Parker, C. (1992). Animitas, machis y santiguadoras en Chile: creencias religiosas y cultura popular en el Bío Bío. Arauco, Santiago, Rehue, Santiago FCE.
8. Sturiza, C. P. (2011. március 6). Las dos caras del Parque Bustamante. LaTercera, Online: <http://diario.latercera.com/2011/03/06/01/contenido/santiago/32-61520-9-las-dos-caras-del-parque-bustamante.shtml>.